

Bogen indeholder herudover en række interessante bidrag om børnenes retsstilling (Ulla Hybel), læring i færdighedslaboratorier (Jette Henriksen), betydningen af deltagelse af sygeplejersker i hospitalsledelser (Erik Sørensen) og audit-metoden (Jens Glindsvad og Else Mølgaard).

”Fokus på sygepleje 2002” giver ikke kun et indblik i en række af de problemstillinger, der optager sygeplejersker. Det bliver også med al tydelighed synligt, at sygeplejen befinder sig i en fase, hvor fagidentitet og udvikling er nøgleordene.

Ulli Zeidler

Retten til døden i teori og praksis – omkring dødsstraffens historiske former

Inga Floto, *Dødsstraffens kulturhistorie. Ritualer og metoder 1600-2000*. Museum Tusulanums Forlag 2001, 192 sider, 198 kr.

Dødsstraffens forskellige problematiseringer kan siges at knytte sig til det moderne vestlige menneskes historie på tre afgørende niveauer. På det retsteknologiske niveau er den udtryk for et centralt element i de måder, hvorpå man siden det 17. århundrede har diskuteret og legitimeret strafferettens væsen og strukturer, og for udformningen af de tilknyttede straffepraktisser. På det sociokulturelle niveau har dødsstraffens varierende manifestationer (også som afskaffelser)

haft en væsentlig betydning for kulturens historiske former, og de har været tæt forbundet med den vestlige verdens sociale og økonomiske udvikling. På det ontologiske niveau peger dødsstraffens historie endelig på, at menneskets forhold til døden, som et væsentligt træk ved den menneskelige eksistens, har forandret sig igennem de seneste 400 år.

Med en vis indbyrdes vægtfordeling tematiseres alle disse tre niveauer i bogen *Dødsstraffens kulturhistorie*, der er skrevet af Inga Floto, som er professor i historie ved Københavns Universitet. Flotos intention med bogen er hverken at levere en udtømmende analyse af dødsstraffens historie eller en retshistorisk fremstilling af, hvorfor staten straffer. Den er i stedet hovedsageligt at beskrive, *hvordan* man har straffet, og bogen retter sig derfor mod de ritualer og metoder, der har været særegne for dødsstraffens udformning siden det 17. århundrede og mod de fortolkninger, som den er blevet givet i den samme periode.

Dødsstraffens kulturhistorie udspiller sig over fire kapitler, hvoraf det første omhandler dødsstraffen i det tidligmoderne Europa. Kapitlet tager nærmere bestemt afsæt i en elaborering af Michel Foucaults analyse af dødsstraffen i starten af *Surveiller et punir* fra 1975 med henblik på at beskrive de dobbelttydige tegn, der synes at kunne aflæses af det ritual, som omslutter dødsstraffens eksekvering i perioden. Det mest afgørende ved dette ritual kan siges at være den grusomhed og bestialitet,

der karakteriserede torturen af den domfældtes krop forud for selve affivningen. For Foucault havde denne tortur primært til formål at demonstrere og genoprette den feudale suveræns – kongens eller fyrstens - magt, som et øjeblik var blevet svækket. Med udgangspunkt i Richard Evans' bog *Rituals of Retribution* fra 1996 viser Floto, hvordan torturen dog samtidig havde et klart religiøst formål, idet den også var en mulighed for, at den dømte igennem lidelserne kunne opnå sjælelig frelse og renselse inden dødens indtræden. Dødsstraffens ritual var altså opsplittet i en juridisk-politisk funktion, der angik forholdet mellem suverænen og den domfældte, og en religiøs funktion, der angik forholdet mellem den domfældte og samfundet på den ene side og gud på den anden side. Flotos ambition er så at vise, hvordan denne tilsyneladende dobbelttydighed ikke er udtryk for en egentlig splittelse, men at suveræns magtdemonstration i forbindelse med henrettelsen fandt sted i et specifikt religiøst rum. Den domfældtes affivning var ikke kun et udestående mellem det pågældende individ og suverænen, men var i kraft af det omgivende ritual en konsoliderende faktor for samfundets øvrighed. Her henviser Floto til, at de tidligmoderne stater ikke udgjorde stabile størrelser, hvorfor de forskellige politiske ritualer – herunder dødsstraffen – spillede en vigtig rolle ved at skabe en forestilling om harmoni og enhed. Ritualernes mekaniske virkemåder og deres religiøse referencer bidrog til forestillingen om, at de hverken var

identiske med regenten eller nogen anden verdslig øvrighed og derfor ikke blot var en magtdemonstration.

Andet kapitel, *tidehvert*, behandler oplysningstidens opkomst, der indebærer en reformering af strafferetten. Som reaktion på sammenbruddet af det religiøse verdensbillede, der var legitimerende for den tidligmoderne retsopfattelse, melder strafferetten sig nemlig som et væsentligt teoretisk og praktisk problem. Det giver anledning til fremkomsten af en strafferationalitet, der med et sekulært udgangspunkt, er funderet i overvejelser omkring straffens nytte og nødvendighed. Grundlaget herfor fandt man formuleret i et værk af Cesare Beccario, hvis argumenter var udpræget utilitaristiske og baseret på en opfattelse af straffens funktion som rent afskrækkende. Tabet af den religiøse referenceramme erstattes således med en politisk-økonomisk, inden for hvilken frihedsstraffen kommer til at fungere som den ultimative straf, fordi den har en forebyggende virkning. Samtidig betyder fraværet af den religiøse begrundelse af straffen, at det efterhånden bliver vanskeligt at legitimere brugen af henrettelser, der nu i stedet kommer til at fremstå som magtmisbrug. Selv om det ofte fremstilles som sådan, er strafferettens reformering altså ikke primært funderet i en gryende humanistisk omsorg for det forbryderiske menneske, men er nærmere resultatet af en teknologisk rationaliseringsproces og udtryk for en måde at sikre den dømmendes integritet.

Floto beskriver samtidig, hvordan man med baggrund i den hollandske historiker Pieter Spierenburg's værk *The Spectacle of Suffering* kan give en mentalitetshistorisk forklaring på strafferationalitetens transformation. Tesen er her, at den ændrede holdning til straffene i almindelighed og dødsstraffen i særdeleshed afspejler, at det europæiske menneske har undergået en forandring på det individuelle plan i takt med at presset fra en øget samfundsmæssiggørelse har begrænset individets mulighed for umiddelbare følelsesudbrud. Således er civilisationen for Spierenburg kendetegnet ved en privatisering af følelselivet, hvilket får ham til at betegne civilisationsprocessen som henholdsvis 'den psykiske civiliseringsproces' og 'samvittighedsdannelse'. Parallellen til Friedrich Nietzsches behandling af straffen og samvittigheden i *Zur Genealogie der Moral* er slående, hvorfor det kan undre, at Floto ikke nævner denne med et ord. I stedet viser hun, hvordan en række andre forskere, især Michel Foucault, tager afstand fra en mentalitetshistorisk position, hvor følsomheden anføres som den primære årsag til strafferationalitetens forskydninger. Her lægges vægten i stedet på politiske og økonomiske forhold, der indebærer fornuften i forskydningerne dybest set må forstås som en ambition om at gøre strafferetten mere effektiv med henblik på at øge den sociale kontrol. Resultatet er etableringen af en ny teknologi for den straffende

myndighed, der efterhånden medfører, at samfundet gennemsyres af et omfattende netværk af kontrol- og disciplineringsmekanismer. Den adfærdsmæssige ændring er med andre ord ikke årsagen til den ændrede strafferationalitet, men snarere en konsekvens heraf.

I bogens tredje kapitel, *en moderne død*, undersøger Floto mere nærgående, hvordan strafferationalitetens transformationer indebærer, at dødsstraffens praksisser måtte ændres ganske radikalt. Kravet blev, at torturen måtte fjernes fra henrettelsesritualet, og at dens følgelidelse skulle reduceres til et minimum. Da lidelserne mister deres religiøse begrundelse, er det nemlig ikke længere ønskværdigt for staten at udstille de voldsomme smerter, der tidligere blev tilført delinkventens krop. Henrettelserne flytter derfor ind bag fængslets mure, hvor bødlen erstattes af diverse raffinerede maskiner (galge med faldlem, guillotinen, den elektriske stol, giftgas og mortale medicinske injektioner). Selv om udviklingen gerne betegnes som et humanitært fremskridt, beskriver Floto, hvordan mekaniseringen af dødsstraffen paradoksalt nok kan siges at være udtryk for en dehumanisering af strafferetten. Den dødsdømte ender nu sit liv i ensomhed under en bortgemt og klinisk proces. Forandringen af henrettelsens praksis synes da også at passe bedre ind i et Webersk perspektiv, hvor udviklingen kan beskrives i rationaliserings- og bureaukratiseringstermer snarere end med baggrund i en humaniseringsforestilling hentet i oplysningstiden.

Bogens afsluttende kapitel, *staten og døden*, er orienteret mod dødsstraffens nyere historie med et særligt fokus på forholdet mellem dødsstraffen og demokratiet. Her beskrives det paradoksale i, at en demokratisk forfatning ikke udgør nogen garanti mod dødsstraf. Ved nøjere granskning viser det sig da også, at hver gang dødsstraffen er blevet afskaffet i et vestligt demokrati, er det sket uden befolkningens samtykke. Derfor kan man heller ikke udelukkende anskue dødsstraffen som et magtsymbol og -middel i øvrighedens hænder, for den synes samtidig at tale til noget dybt i den menneskelige natur ved at opfylde et fundamentalt behov for hævn og gengældelse. Dog er det ikke alene befolkningens følelsesmæssige konstitution, der har betinget muligheden for at demokratiet kan rumme dødsstraffen. Floto beskriver, hvordan dødsstraffen samtidig er funderet i selve demokratiets grundlæggende politiske principper, der knytter an til John Locke's idéer om naturretten og samfundskontrakten. Locke indskriver således dødsstraffen i selve fundamentet for den demokratiske stat med ordene: ”Med politisk magt mener jeg da retten til at give love med dødsstraf...” (Locke *Two Treatises of Government*, pgf. 3). Med andre ord forsøger Locke at legitimere statens ret til dens fjenders død – en ret som Immanuel Kant senere kan ophøje til en decideret pligt.

Dødsstraffens karakter af at udgøre et basalt princip for den demokratiske stat har været et

gennemgående tema i en stor del af den moderne epoke. Det har især været tydeligt, når man til forskellige tider har forsøgt at afskaffe den. Derfor er det også først lykkedes i adskillige europæiske lande at gennemføre dette forehavende i slutningen af det 20. århundrede. Spørgsmålet om hvorfor dødsstraffen så stadig kan bestå i en række demokratiske stater – især i USA – berammer den afsluttende, men også lidt forudsigelige og tyndeste del af Flotos bog, der ellers fremhæver sig ved at være både indlevende og velskrevet uden dog nogensinde at give fornemmelsen af at kunne bidrage med noget afgørende nyt.

Anders Drøby Sørensen og Allan Olesen

”Reguleret galskab” - diskursteoriens politiske perspektiv

Ernesto Laclau og Chantal Mouffe, *Det radikale demokrati - diskursteoriens politiske perspektiv*, Roskilde Universitetsforlag 2002, 276 sider, 248 kr.

Laclau og Mouffe er hver for sig og sammen gamle kendinge på venstrefløj. Næsten tårevædet har jeg fundet den af Mouffe redigerede bog *Gramsci & Marxist Theory* fra 1979 frem fra hylderne og Laclaus’ *Politics and Ideology in Marxist Theory* fra 1977 (Verso 1979) – der for øvrigt bærer dedikationen ”To Chantal”. Begge er kendte fra slutningen af 1970erne som politiske tænkere, og jeg bladrer bl.a. i gamle numre af *New Left Review*.